

Szabó Zsolt

Jugoszlávia: a „délszláv állam” 85 éve – közjogi fejlődés, integráció és dezintegráció

I. Bevezetés

A középkori önálló (horvát, szerb, bolgár) államalakulatok változó földrajzi és hatalmi viszonyait követően a délszláv térségben kisebb részben a Habsburg, nagyrészt az oszmán török birodalom hegemóniája érvényesült a XIX. századig. A térséget újra-rendező berlini kongresszus 1978-ban ugyan első önálló újkori délszláv államként elismerte az önálló Szerbiát és Montenegrót, ám a két nagyhatalom befolyása az első világháborúig meghatározó maradt. A nemzeti ébredések időszakában fejlődött ki a napóleoni Illír Tartományok (*Provinces Illyriennes*) ihlette illirizmus gondolata: egy állam keretében egyesíteni a délszlávokat, horvát vezetéssel. Az illirizmus azonban nem tudott általános délszláv mozgalommá válni, részben katolikus, horvát kötődése miatt, bár a magyar törekvések ellensúlyozása céljából az osztrák kormányzat egy ideig (az 1840-es évekig) támogatta. A szerbeket hasonló törekvés vezette, orosz támogatással, Belgrád központtal egy államban egyesíteni a szerbeket és a többi délszláv népet. A Habsburg- és török birodalmak meggyengülése után, az első világháborút követően azonban végül megvalósult a délszlávok közös állama. A továbbiakban ennek kialakulását, történetét, többféle formációját és közjogi fejlődését vázoljuk fel, 1918 és 2003 között.¹

II. A királyi Jugoszlávia

Az első világháborút követően szerb vezetéssel éppen száz éve valósult meg a délszlávok egyesítése egy állam keretén belül. 1918. december 1-jén, a Karagyorgyevics-dinasztia tagja, I. Péter szerb király uralma alatt, szerb dominanciával a Szerb és Montenegrói Királyságok, valamint az Osztrák–Magyar Monarchia egyes területeiből létrejött a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság² (*Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca*). 1919. március 1-jén 296 tagú központi parlament alakult Ideiglenes Nemzeti Képviselői Kormányokat és parlamenteket megszüntették. A testület nevének megfelelően csak az 1920-as választásokig működött. A kormányban tizenkét szerb, öt horvát és két szlovén miniszter kapott tárcát. Az új állam nem szövetségi, hanem unitárius volt, 33 kerületre (*oblasti*) oszlott. Hamarosan elfogadták a választási törvényt is, amely alapján

1920-ban a parlamenti testületet a 419 tagú Alkotmányozó Nemzetgyűlés váltotta, szerb többséggel.

Ez a nemzetgyűlés 1921. június 28-án új alaptörvényt (Szent Vid-napi, azaz „vidovdani” alkotmány) fogadott el, az 1903. évi szerb alkotmány mintájára. Ezzel a királyság alkotmányos, parlamentáris monarchia lett, a trónon az év augusztusától – a később Marseille-ben meggyilkolt – I. Sándor királlyal, aki szintén az 1903 óta a szerb trónon ülő Karagyorgyevics-dinasztia tagja volt. A törvényhozó hatalmat az uralkodó és a parlament (Nemzetgyűlés) közösen gyakorolta, a kormány azonban az uralkodónak volt felelős. A hatalmi ágak elválasztása nem volt biztosított, a király gyakorolta a tényleges hatalmat, a parlament nem volt általános képviselői testületnek tekinthető, a nemzeti kisebbségek jogai nem érvényesültek, és a lakosság döntő része nem rendelkezett választójoggal.³ A király bármikor feloszlathatta a parlamentet.

Az új politikai rendszer azonban nem konszolidálódott az elkövetkező években: egy évtized alatt 24 kormány váltotta egymást. Ennek ellenére a közigazgatás stabil volt, hosszú ideig szolgáló, tapasztalt és viszonylag jól fizetett hivatalnokokból álló szervezetként működött, amely főként a korábbi szerb közigazgatási apparátuson alapult (a szlovén és horvát területeket kivéve, ahol a Monarchia hivatalnokai öröksége élt tovább). 1922-ben létrejött a francia mintát követő szövetségi államtanács és egy kétfokú közigazgatási bírósági rendszer (melyben az államtanács jelentette a másodfokot), 1930-ban pedig közigazgatási eljárási törvényt fogadtak el, kétfokú fellebbezési rendszerrel.

1928-ra kiéleződött a belpolitikai válság a szerb–horvát ellentét miatt: a parlamentben június 20-án egy szerb képviselő, Puniša Račić az ülésen rálőtt öt ellenzéki horvát képviselőtársára, közülük hárman behaltak sérülésükbe. Egy évvel később, 1929. január 6-án a rend megteremtésének indokával I. Sándor király feloszlatta a parlamentet és a politikai pártokat, diktatúrát vezetett be, az 1921-es vidovdani alkotmányt hatályon kívül helyezte, és feloszlatta az önkormányzatokat. Az ország neve ekkor változott Jugoszláv Királyságra (*Kraljevina Jugoslavija*).

A centralizáció jegyében a tagállamok területi egységei megszűntek, az új közigazgatási beosztás szerint az egyes nemzetek (Szlovénia kivételével) már nem voltak többségben az egyes területeken. A kilenc, többnyire folyókról elnevezett bánóság⁵ (*Banovina*) élén a király által kinevezett bán állt, hat bánóságban az újonnan meghúzott határok miatt a szerbek többségbe kerültek. Az átalakítás leginkább Bosznia-Hercegovinát érintette, amelynek területét négy bánóság között osztották el. A bánóságok önkormányzattal nem rendelkeztek, a központi hatalmi akarat végrehajtását szolgálták. A bán hatáskörébe tartozott a bánóságokon belül szervezett közigazgatási egységek vezetőinek kinevezése. A bánóságokon belül létrehozott tanácsok, illetve bizottságok tagjait azonban választották. Egyedül ez jelenthetett valamiféle garanciát arra, hogy az egyes bánóságokban élő etnikumok nemzeti (nemzetiségi) érdekeiknek valamilyen formában érvényt szerezhettek.

Az 1929-ben bevezetett királyi diktatúra az 1931. szeptember 3-án kihirdetett új, 132 szakaszból álló, a király által oktrojált alkotmány elfogadásával ért véget. Ez az alaptörvény 1921-es vidovdani alkotmánytól eltérő alapon álló, immár nem egy, hanem kétkamarás népképviselői rendszert vezetett be, melynek alsóházát a nép választotta, a második kamara, a szenátus tagjainak azonban csak felét választották, másik felét pedig a király nevezte ki. A parlament két háza egyenrangú volt ugyan, de a törvények elfogadásához elegendő volt az egyik kamara és a király bejegyzése. A választások nem voltak titkosak, a jelöltek a mandátumhoz nem a kapott szavazatok alapján jutottak, hanem a győztes lista automatikusan megkapta a mandátumok háromötödét, a fennmaradó kétötödét arányosan osztották el az 50 ezernél több szavazatot kapott listák között, ami a kis pártokat teljesen kizárta a versenyből. A képviselők nem voltak önállóak, hiszen a királynak esküdtek hűséget.⁶ A bánóságok az alkotmány értelmében – papíron – széles körű autonómiával rendelkeztek, a gyakorlatban központi irányítás alatt álltak. 1931-ben fogadták el a közigazgatási tisztviselők jogállásáról szóló törvényt is, amely 1946-ig volt hatályban.

A királyi diktatúrát ellenzők közül 1934. október 9-én Marseille-ben egy macedón felkelő (horvát usztasa támogatással) meggyilkolta Sándor jugoszláv királyt. A hatalmat ezután a trónörökös, II. Péter (egyben az utolsó jugoszláv király) kiskorúsága miatt régens, a meggyilkolt király unokaöccse, Karagyorgyevics Pál herceg gyakorolta. 1935-ben új alkotmányt fogadtak el, amely szerint az Államtanács gyakorolta a törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalmat, a miniszterek leginkább a törvényjavaslatok kidolgozásáért feleltek. A második világháború előestéjén, 1939-ben létrejött némi önállósággal, saját költségvetéssel és alkotmányos szervekkel a Horvát Bánóság, a horvát függetlenedési törekvések eredményeként (területe a mai Horvátország mellett a mai Bosznia-Hercegovina horvátok lakta területeit foglalta magában).

1941-ben a német–olasz–magyar–bolgár csapatok megtámadták és egymás között felosztották az országot. A Horvát bánóságból létrejött az usztasák vezette Önálló Horvát Állam (*Nezavisna Država Hrvatska*), amely nagyjából a mai Horvátország és Bosznia-Hercegovina területét foglalta magában, II. Tomiszláv horvát király, az olasz Savoyai-ház tagjának névleges uralma alatt, aki bár elfogadta a címet, soha nem uralkodott és nem is járt az állam területén. Ugyanebben az évben, március 27-

én a katonaság, brit támogatással, elfogta Pál régent, és nagykorúnak nyilvánította a 17 éves II. Pétert. 1943-ban azonban elindult a partizánok szervezkedése és fegyveres harca, akik Josip Broz (Tito) vezetésével jajcai gyűlésükön megalakították a jövőbeli szocialista Jugoszlávia szövetségi rendszerét és állami szerveit (így a parlament szerepét betöltő Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsot, az AVNOJ-t) – egyelőre demokratikus felhatalmazás nélkül. Az 1943. november 29-én Tito által az AVNOJ második, jajcei kongresszusán kikiáltott és általa (miniszterelnökként) vezetett állam neve Jugoszláv Demokratikus Föderáció (*Demokratska Federativna Jugoslavija*) lett, azaz a köztársaság–monarchia kérdést szándékosan nyitva hagyták, II. Pétert ugyanakkor megfosztották trónjától. Az AVNOJ ideiglenes nemzetgyűléssé alakult.

A Jugoszláv Királyság címere⁴

II. A szocialista Jugoszlávia

Két évvel később, 1945-ben, amikor véget ért a tengelyhatalmak megszállása, az emigrációba vonult király hivatalosan is kinevezte az országot felszabadító partizánok vezetőjét, Titót az ideiglenes koalíciós kormányának élére. Ugyanez év novemberében alkotmányozó nemzetgyűlési választásokat tartottak, az ország történetében először a nők részvételével, amelyet a kommunista partizánok nyertek meg. A kétkamarás nemzetgyűlés (Szövetségi Gyűlés, Népek Gyűlése) kikiáltotta a Jugoszláv Föderatív Népköztársaságot (*Federativna Narodna Republika Jugoslavija*), és eltörölte a monarchiát.

1946 januárjában megszületett az alkotmány, ami alapján az országot, szemben a háború előtti szerb dominanciával, hat egyenrangú tagköztársaság (Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Bosznia-Hercegovina, Macedónia, Montenegró), valamint Szerbián belül két autonóm tartomány (*autonoma pokrajina*, Koszovó és a Vajdaság) alkotta. A két ország viszonyának megromlásáig, 1948-ig felmerült az is, hogy Albánia belép a szövetségbe. Az új állam kétkamarás parlamentjét ismét Nemzetgyűlésnek hívták. A szocialista Jugoszlávia eleinte csak formálisan volt föderáció, a valóságban centralizált államként működött, a többi új kommunista államhoz hasonlóan, és csak lépésről lépésre vált igazi szövetségi állammá, 1974-re. Az addig tartó időszakban, egyedülként a szocialista országok közül, számos érdemi alkotmánymodernizációra került sor.

A közigazgatás fejlődésének több szakasza figyelhető meg a szocialista Jugoszláviában. Az első, centralista

időszakot a szovjet típusú, centralizált közigazgatás jellemezte, amely csupán végrehajtási funkciót adott a köztársaságoknak. 1953-ban a tagköztársasági közigazgatások kiépülésével ez a szakasz lezárult, és az ország fokozatosan a valódi föderalizáció útjára lépett. 1946-ban az állami tisztviselők jogállásáról, 1957-ben a közigazgatási eljárásról szóló törvényt fogadtak el. Az állami hivatalnokok már nem rendelkeztek önálló hatósági jogkörrel, csupán a választott tisztviselők feladatainak megvalósítását végezték. 1957-ben új törvény váltotta fel az 1946-os jogállási törvényt, amely csupán 1965-ig volt hatályban. Az 1963-as új alkotmány ugyanis megszüntette a tisztviselők munkavállalóktól külön álló, saját jogállását. Ezt követően minden állami dolgozóra azonos szabályok vonatkoztak, a hivatalnokokra és a más tevékenységet végzőkre egyaránt.

Jugoszlávia volt az egyetlen szocialista ország, ahol közigazgatási bíróság működött 1952-től, amelynek előzménye a 30-as években is létezett. 1974-től kezdve az általános bírósági rendszer megszervezése már tagállami feladattá vált. A szövetségi szervek döntéseit továbbra is szövetségi bíróság előtt lehetett megtámadni, emellett működtek pénzügyi és katonai különbíróságok is. 1974-ben megszűnt az alkotmányjogi panasz állampolgárok általi igénybevételének lehetősége, ettől kezdve az egyéni jogvédelem fő fórumát a bíróságok jelentették.

Az ország neve 1963-ban, az új alkotmány elfogadásával Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság lett (*Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija*). Az 1963-as alaptörvény megteremtette az „önkormányzati

szocializmus” korszakát, amelyben a központi pártapparátus a szövetségi struktúra afféle ellensúlyaként működött,⁷ ennek megfelelően a közigazgatási kódexet is módosították. 1967-től kezdve egyre több közigazgatási hatáskört kaptak a tagköztársaságok. Az 1963-as alkotmány létrehozta az alkotmánybíróságot szövetségi és tagköztársasági szinten is, valamint – különválasztva a kormányfői és államfői tisztséget – az egyszer megújítható, négyéves államfői intézményt, amelyet Tito töltött be (rá a kétciklusos korlátozás nem vonatkozott). 1967–68-ban 19 alkotmánymódosítást fogadtak el (alkotmányfüggelékek formájában), valamint 1967 és 1972 között mindegyik tagköztársaság alkotmányos reformokat fogadott el.

A szövetségi államszervezet csúcán formálisan az 1971-ben létrehozott, először 23, majd 1974-től kilencfős kollektív államfői testület, az elnökség állt (élén az élethosszig megválasztott Josip Broz Titóval, akinek halála után évenkénti rotációs elvet vezettek be; ez a megoldás a mai Bosznia-Hercegovinában tovább él, ott egy szerb, egy bosnyák és egy horvát tagja van a kollektív államfői testületnek).

Az 1974-es, utolsó össz-jugoszláv szövetségi alkotmány a nemzetek közötti feszültségek csökkentése érdekében további engedményeket tett a tagköztársaságoknak, különösen a korábban a szerbekhez képest alávett helyzetben lévő horvátoknak és szlovéneknek. Az alkotmány a tagköztársaságokat „államoknak” nevezte, és minden tagköztársaság és tartomány egyetértését írta elő a szövetségi hatáskörök meghatározásához. Minden tagköztar-

Szövetségi gyűlés (1958. október 27.)⁹

ság és tartomány saját alkotmánnyal, valamint parlamenttel, felsőbbírással, elnökkel és kormánnyal rendelkezett, az állam csaknem konföderációvá vált. Az alkotmányok tartalmazták az önrendelkezés, valamint ennek részeként kiválás jogát is – kivétel ez alól csak a két autonóm tartomány (Koszovó és Vajdaság) képezett.

Azokat a hatásköröket, amelyeket a szövetség nem magának tartott fenn (külgügyek, védelem, egységes jog- és pénzrendszer), a tagköztársaságok önállóan gyakorolták. A szövetségi szervek a tagállami szerveket nem utasíthaták közvetlenül a szövetségi jog tagállami végrehajtása során. A települések és tagállami szervek – részben szakértelem hiánya miatt, részben szándékosan – nemegyszer akadályozták meg a szövetségi döntések végrehajtását, amit a központi szint erősen kritizált, és az államapparátus megbénulásaként írt le. Igaz, maguk a szövetségi törvények is gyakran nehezen végrehajthatónak bizonyultak: túl általános megfogalmazásokkal, ismétlésekkel, normatív tartalom nélküli szándéknyilatkozatokkal teletűzdelve.⁸ Az 1974-es, szövetségi alkotmány nem tartalmazott egyértelmű hivatkozást a „jugoszláv” nemzetre. A települési önkormányzatok jogai is szélesedtek, valamint a gazdasági szervezetek (szakszervezetek) döntési jogköröket kaptak az 1974-es alkotmánnyal.

A jugoszláv szövetségi parlament (Szövetségi Gyűlés, *Savezna skupstina*) is több változáson ment keresztül a szocialista korszakban. 1953 és 1963 között két kamarából (a Köztársaság Tanácsából és a Dolgozók Tanácsából) állt.

Az 1963-as alkotmány szerint (amely az ország nevét Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságra változtatta) a parlament ötkamarás (Köztársaság Tanácsa, Gazdasági Tanács, Oktatási és Kulturális Tanács, Szociális és Egészségügyi Tanács, Közigazgatási és Politikai Tanács) és 440 tagú lett, közülük 120 alkotta a Köztársaság Tanácsát, a többi tanács 80 taggal rendelkezett. 1967-ben a Szövetségi Gyűlés kibővült a Népek Tanácsával, amelybe a tagköztársaságok 20-20, az autonóm tartományok 10-10 képviselőt választottak. Ekkor rögzítették Vajdaság és Koszovó Autonóm tartományok helyzetét, amelyek a Szerb Köztársaság részei, de a jugoszláv föderáció államalkotó elemei is. Az autonóm tartományok törvényalkotási jogot is kaptak, önállóan intézhették azokat az ügyeket, amelyeket a szerb alkotmány nem tartott fenn Szerbia számára. 1968-ban megszűnt a Szövetségi Tanács, és Szervezeti-Politikai Tanács neve Társadalmi-Politikai Tanácsra változott. Ez volt egyébként a világ egyetlen öt-, majd hatkamarás törvényhozása.

1974 és 1990 között a szövetségi parlament ismét két kamarából (Szövetségi Tanács, Köztársaságok és Tartományok Tanácsa) állt. Az 1974-es alkotmány módosításal a parlament elnevezése Jugoszláv Gyűlés (*Skupstina Jugoslavije*) lett, kamarái közül a Szövetségi Tanácsba a tagköztársaságok 30-30, az autonóm tartományok 20-20 tagot, míg a Köztársaságok és Tartományok Tanácsába a tagköztársaságok parlamentjei 12-12 küldöttet, az autonóm tartományok parlamentjei 8-8 küldöttet delegáltak. A Szövetségi Tanács küldöttei társadalmi szervezetek, közösségek jelöltjei voltak, versengő pártrendszer híján,

a másik kamara tagjait pedig a köztársasági és tartományi parlamentek választották. A Szövetségi Tanács intézte a szövetség általános hatáskörébe tartozó ügyeket (ideértve az alkotmányozás, a bel- és külgügyek kérdését), és tagjai egyszerű többségével döntött; a köztársaságok tanácsa (kvázi felsőházként) pedig azokat az ügyeket, amelyekhez a tagköztársaságok egyetértése is szükséges volt (fejlesztési tervek, monetáris, ár- és vámpolitika, költségvetés); a döntéshozatal itt konszenzussal folyt.

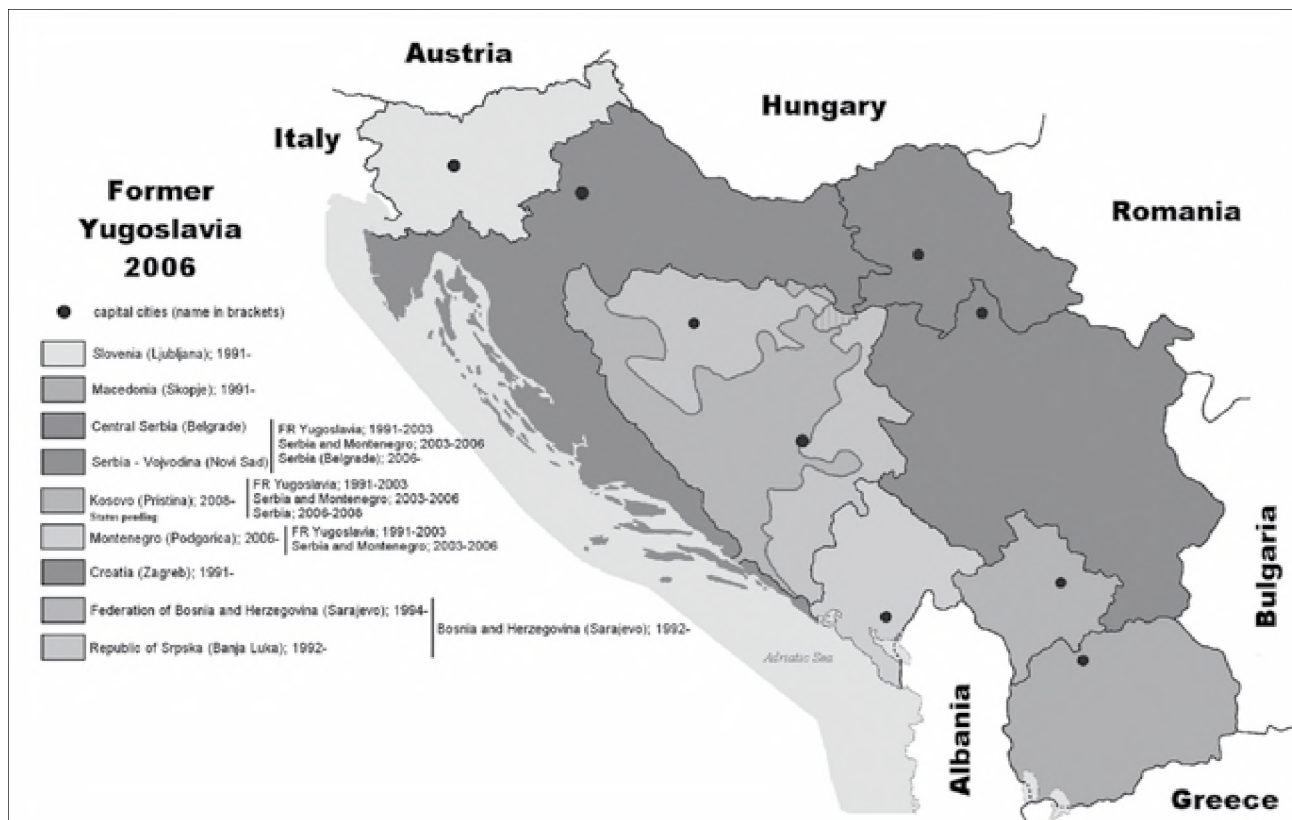
A szövetségi jogalkotási hatásköröket a szövetségi alkotmány határozta meg, idetartozott például az állampolgárság, a „dolgozók” alapvető jogai, a piacszabályozás, belügy, hadügy, állambiztonság. Minden más kérdésben a köztársasági/tartományi törvényhozások rendelkeztek jogalkotási hatáskörrel. A szövetségi jog nem állt a köztársasági/tartomány felett, mind a szövetségi, mind a köztársasági/tartomány jogalkotás forrása a szövetségi alkotmány volt. Összeütkezés esetén a szövetségi alkotmánybírósa döntött, döntéséig a szövetségi törvényt kellett alkalmazni. A szövetségi alkotmány módosításához az összes képviselő kétharmadának szavazatára volt szükség. A szövetségi kormányt a két kamara az egyenlőség elve alapján, együttesen választotta.¹⁰ A második kamarában a köztársaságok és tartományok törvényhozásait törvénykezdeményezési jog illette meg.¹¹ A szövetségi törvényhozás más szocialista országokhoz képest aktív törvényhozó szerv volt: 1974 és 1984 között több mint 700 törvényt fogadott el.

Tito 1980-as halála hatalmi vákuumot eredményezett, aminek következtében újra kieleződtek a nemzetiségi ellentétek, felerősödtek a köztársaságok önállósodási törekvései, 1981-ben kitört a koszovói krízis, az albán tüntetők több autonómiát követeltek. Az 1974-es alkotmányreform óta a tagköztársaságok gazdasága eltérően kezdett fejlődni, és komoly egyenlőtlenségek alakultak ki, az első sorban agrárjellegű Koszovó, Macedónia és Montenegró nem tudott lépést tartani a fejlettebb területekkel. 1990-től 1992-ig a szövetségi parlament nem működött.

IV. A széthullás időszaka

Az 1990-es alkotmány módosítás lehetővé tette a többpártrendszert, a demokratizálódással párhuzamosan azonban erősödött a nemzeti érdekkövetés és a nacionalizmus is. 1991-ben Szlovénia és Horvátország (június), majd Macedónia (szeptember) is kikiáltotta függetlenségét. Jugoszlávia keretében 1992-től Szerbia (Koszovóval és a Vajdasággal) és Montenegró maradt. A Jugoszláv Szövetségi Köztársaságot (*Savezna Republika Jugoslavija*, a „harmadik” Jugoszlávia) 1992. április 27-én kiáltották ki Belgrádban, pár héttel azután, hogy Bosznia-Hercegovina is kimondta függetlenségét.

Az eljárási hibákkal, az alkotmány módosításra vonatkozó szabályok megkerülésével elfogadott 1992-es, 144 cikkből álló új alkotmány („zabljaki alkotmány”) az utolsó jugoszláv szövetségi alkotmány volt. A szövetségi parlament első kamarájában – amelyet még 1986-ban választottak meg – ekkor már csak 74 képviselő volt, mivel

A volt Jugoszlávia államai (2006)¹⁶

a többi önállósult tagköztársaság nem küldött képviselőt ide. A szövetségi alkotmányt a gyakorlatban sem Montenegróban, sem Koszovóban nem alkalmazták, Montenegró 1998-tól nem vett részt a szövetségi szervek működésében.¹²

A szövetségi parlament – amely a milosevici diktatúra időszakában fokozatosan jelentéktelenné vált – kétkamarás volt, a 138 tagú Polgári Tanács (108 szerbiai és 30 montenegrói taggal, arányos választási rendszerben választva) és a 30 fős Köztársasági Tanács (15-15 tag a két köztársaságból) alkotta. Szemben a tagköztársaságok békés kilépésének jogát elismerő 1963-as és 1974-es alkotmányokkal, az 1992-es alkotmányban e jog kifejezett említése nem szerepel.¹³ Említést érdemel továbbá, hogy nemzetközi jogi értelemben az 1992-es alkotmánnyal létrehozott Jugoszláv Szövetségi Köztársaság nem lett jogutóda a szocialista Jugoszláviának, hanem új államalakulat volt.¹⁴ Ebben az időszakban szövetségi szinten 1992-ben kétszer, valamint 1996-ban és 2000-ben tartottak választásokat.

A rövid szlovéniai, valamint a véres horvátországi és boszniai, majd koszovói háborúkat követően, a Milosevic-rezsim 2000-es bukása után, 2003-ban véglegesen megszűnt Jugoszlávia, és Szerbia és Montenegró államszövetségre (unióra) lépett, amelyben a két fél egyenrangú volt. (Koszovó ebben az időben, 2001 óta nemzetközi közigazgatás alatt állt, majd 2008-ban kikiáltotta függetlenségét.) Az új államban az alaptörvény szerepét a mindössze 67 cikkelyből álló Alkotmányos Alapokmány töltötte be, amelynek elfogadása során szintén nem tartották be a ju-

goszláv szövetségi alkotmány módosítására vonatkozó rendelkezéseket. A dokumentum rövid volt, ennek egyik oka a későbbi törvényhozás útjára terelt kényes kérdések (például állami jelképek, alapjogok) kerülése, másik pedig az volt, hogy az új államban kevesebb közös hatáskör létezett. A dokumentum az Európai Unió erőteljes nyomására, külügyi főképviselője, Javier Solana közvetítésével született meg. Jakab András szerint Bosznia-Hercegovina után ismét olyan államalakulat született meg külső erők által, amelyet maguk a benne részesek nem akartak.¹⁵

A korábbi kétkamarás jugoszláv parlament helyébe Szerbia és Montenegró Államszövetsége közös, egykamarás parlamentje lépett, amelynek 126 képviselője közül 91-et Szerbiában, 35-öt Montenegróban választottak meg az adott tagállam saját törvénye alapján, azaz a lakosság-számot tekintve Montenegró jelentősen túlréprezentált volt. Első alkalommal a két köztársasági és a leköszönő szövetségi parlament képviselői közül kerültek ki a jelöltek, azaz közvetett módon választottak. Bár a két tagállam állampolgárai egyenrangúak voltak a másik tagállam polgáiraival (bárkit a másik tagállamban annak állampolgáiraival egyenlő jogok és kötelezettségek illettek meg), a választójogot csak saját államukban gyakorolhatták.

A közös parlament döntéseit egyszerű többséggel hozta meg, de a többség mindkét tagállam delegátusában külön-külön is elvárt volt, azaz a 91 szerb képviselő nem szavazhatta le a 35 montenegróit. A négy évre választott államfő, amelyet a tagállamok felváltva adtak, valamint a parlament elnöke nem lehetett ugyanannak az államban a képviselője. A közös parlament által választott államfő az

öt minisztériumból (külügy, hadügy, külgazdaság, belgazdaság, emberi és kisebbségi jogok) álló minisztertanács vezetője volt. Az Alkotmányos Alapokmány szerint, ha az államfő feloszlatja a parlamentet, ez egyben az ő hivatali idejének végét is jelenti. Az államfő és a miniszterek együttesen összesen hat tisztségéből hármat a szerb, hármat a montenegrói fél jelöltjei töltöttek be. Az államszövetség nem ismerte a miniszterelnöki funkciót.

Az államszövetség mindössze az alapításakor előírányzott minimális három évet élte meg (a tagállamok az Alkotmányos Alapokmány alapján csak három év elteltével léphettek ki az államszövetségből, és erről csak népszavazás útján dönthettek). 2005-ben lejárt ugyan a szövetségi

képviselőház mandátuma, de új választásokat nem tartottak. 2006-ban, a montenegrói parlament döntése és az azt megerősítő referendum nyomán az utolsó délszláv szövetségi típusú államalakulat is felbomlott, és ismét létrejött az önálló Szerbia és az önálló Montenegró. 2008-ban pedig a Szerbiából kiváló Koszovóval új állam született. Ezzel végképp lezárult a „délszláv népek közös államának” közigazgatási története, Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Koszovó, Macedónia, Montenegró, Szerbia és Szlovénia ma önálló államok, a jövőben az Európai Unió keretében újra megvalósulhat integrációjuk, azonban a nyugat-balkáni térség csatlakozása még várat magára.

SZABÓ, ZSOLT

Jugoslawien: 85 Jahren „des Südslawischen Staates” – öffentlich-rechtliche Entwicklung, Integration und Desintegration

(Zusammenfassung)

Nachdem das Habsburger- und das Osmanische Reich nach dem ersten Weltkrieg geschwächt waren, wurde ein schon früher bestehendes Streben, ein gemeinsamer Staat der Südslawen verwirklicht. Der Aufsatz beschreibt die Entstehung, die verschiedenen Formen und die öffentlich-rechtliche Entwicklung dieses Staates zwischen 1918 und 2003. Der südslawische Staat hatte drei „Phasen“. Die erste war das Königliche Jugoslawien zwischen 1918 und 1945. Bis 1929 funktionierte das Königliche Jugoslawien als konstitutionelle Monarchie, danach wurde in einen

zentralisierten Einheitsstaat umgewandelt. Das zweite Jugoslawien war am Anfang ebenfalls ein unitärer Staat, der jedoch schrittweise – durch die Verfassungsänderungen in 1963 und 1974 – in einen föderalen Staat umstrukturiert wurde. In der dritten Phase entstand das „kleine“ Jugoslawien, das 1991 nach dem Austritt Sloweniens, Kroatiens und Mazedoniens gegründet wurde, wobei Serbien und Montenegro bis 2003 einen Staatenbund bildeten. Es brach drei Jahre später zusammen, damit die Geschichte der südslawischen Staaten endgültig abgeschlossen wurde.

Jegyzetek

- ¹ A jugoszláv utódállamok közjogi fejlődéséről és jelenlegi berendezkedéséről részletesebben Szabó Zsolt: *A Nyugat-Balkán parlamentjei*. Budapest, 2016, Gondolat Kiadó.
- ² Az állam a Szerb Királyság és a Szlovén–Horvát–Szerb Állam (*Država Slovenaca, Hrvata i Srba*) egyesülésével jött létre 1918. december 1-jén. Utóbbi, amelyet 1918. október 29-én Ljubljánában kiáltottak ki, az Osztrák–Magyar Monarchia megszűnésével párhuzamosan jött létre annak déli, délnyugati szlávok lakta területeiből (Dalmácia, Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Krajina, Isztria, Vajdaság), de november végén a Szerémség és a Vajdaság kiszakadt belőle, és a Szerb Királysághoz csatlakozott. A rövid életű állam kormányzati szerve a zágrábi székhelyű Nemzeti Tanács (*Narodno Vjeće*) volt, az államfő, Anton Korošec szlovén, két alelnöke közül az egyik, Ante Pavelić horvát, a másik, Svetozar Pribićević szerb volt.
- ³ Részletesebben Toldi Ferenc: *A jugoszláv állam kialakulása és felbomlása*. Budapest, 1995, MTA Állam- és Jogtudományi Intézet.
- ⁴ <http://www.arheo-amateri.rs/wp-content/uploads/2012/06/grb.png> [2018. május 4.]
- ⁵ Dunai Bánság (székhelye: Újvidék), Drávai Bánság (székhelye: Ljubljana), Drinai bánság (székhelye: Sarajevó), Tengermelléki Bánság (székhelye: Split), Moravai Bánság (székhelye: Nis), Szávai Bánság (székhelye: Zágráb), Vardai Bánság (székhelye: Szkopje), Urbasi Bánság (székhelye: Banja Luka), Zeta Bánság (székhelye: Cetinje).
- ⁶ Heka László: A szláv államok jogrendszerét. In *Acta Universitatis Szegediensis. Acta juridica et politica*, Tomus LXX. Fasc. Szeged, 2007, 78. p.

- ⁷ Vollmer, Claudia: *Verwaltungsmodernisierung im Westlichen Balkan im Kontext der EU-Erweiterung am Beispiel von Albanien, Mazedonien und Montenegro*. Kassel, 2014, University Press, 105. p.
- ⁸ Vollmer 2014, 107. p.
- ⁹ <https://sr.wikipedia.org> [2018. május 17.]
- ¹⁰ Bővebben a jugoszláv törvényhozásról Jogan, Savin: Some Specific Elements Concerning the Legislative Process of the S.F.R. of Yugoslavia, In Pizzorusso, Alessandro (szerk.): *Law in the Making: A Comparative Survey*. Berlin, 1988, Springer – Verlag, 332–341. p.
- ¹¹ Ez a megoldás ma is tovább él Szerbia és a vajdasági parlament vonatkozásában, amely törvényjavaslatot nyújthat be a belgrádi parlamentben.
- ¹² Szente Zoltán: *Európai alkotmány- és parlamentarizmustörténet 1945–2005*. Budapest, 2006, Osiris Kiadó, 511. p.
- ¹³ Hamza Gábor: Staatsrechtliche (verfassungsrechtliche) und völkerrechtliche Aspekte der Autonomie und der Unabhängigkeit des Kosovo. *Jogelméleti Szemle*, 2014. 2. sz. 130. p.
- ¹⁴ Bővebben Jakab András: Die Verfassungscharta von Serbien und Montenegro. *Zeitschrift für Ausländisches Öffentliches Recht und Völkerrecht*, 2003. 3. sz. 801–815. p.
- ¹⁵ Jakab 2003, 813. p.
- ¹⁶ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/2/20/Former_Yugoslavia_2006.png/1200px-Former_Yugoslavia_2006.png [2018. május 10.]

